

Kjell Vowles

När svenska högerradikala medier blev en del av kontraklimatrörelsen

Motståndet mot klimatpolitik som ett försvar för status quo

I juni 2022 lade den före detta socialdemokratiska riksdagspolitikern Jan Emanuel Johansson (numera bara Jan Emanuel) ut en video med en docka inlindad i svarta sopsäckar och en skylt där det stod: »Jag ångrar att jag röstade på Miljöpartiet förra valet.« Företrädare för Miljöpartiet vittnade i *Expressen* om hot och hat i sociala medier i samband med videon.¹ Ungefär samtidigt publicerade tidningen *Syre* en granskning av hur personer kopplade till högerradikala

alternativmedier hade infiltrerat aktivistgruppen Extinction Rebellion, vars läger i Stockholm attackerades av högerextremister.² Även gruppen GARM, Grävande antirasistiskt researchmagasin (tidigare Researchgruppen), har rapporterat om hur miljöaktivister blivit hotade av extremhögern, och *Dagens Nybeter* har uppmärksammat hur många miljöjournalister, bland dem SVT:s klimatkorrespondent Erika Bjerström, fått många hatiska mejl på grund av sin rapportering.³

1. »Jan Emanuels ›likvideo‹ används som hot mot miljöpartister«, i *Expressen* den 15 juni 2022.

2. Daniel Vergara, »Högerextrem infiltrationskampanj mot klimataktivister«, i *Syre* den 13 juni 2022.

3. Garm (@researchgarm), tweet den 28 april 2022; Hugo Lindkvist, *forts. på nästa sida*

Hoten mot politiker, journalister och aktivister som lyfter klimatfrågan har sammanfallit med en tydlig trend att miljöfrågorna blivit alltmer polariserande i Sverige. De senaste tio åren har frågan blivit allt tydligare politiskt uppdelad, enligt en undersökning från som-institutet.⁴ Bland dem som placerar sig till vänster på den politiska skalan har andelen som är oroliga för klimatförändringar stigit i takt med temperaturen och de globala koldioxidutsläppen. Bland dem som placerar sig till höger har oron kring klimatförändringarna däremot varit näst intill oförändrad, trots att klimatkrisen blir allt djupare. Den vitt skilda synen på klimatfrågan går alltså hand i hand med en allt hätskare debatt, och när den officiella retoriken blir mer fientlig, finns det alltid en risk för att den spillar över till gatan i form av hot och våld. Den här essän vill visa hur och varför klimatfrågan har blivit en sådan stridsfråga.

Vi ska återkomma till Sverige, men för att förstå den politiska motsättningen kring klimatfrågan behöver vi se på vad som hände i USA kring slutet av 1980-talet och början av 1990-talet, då en organiserad klimatförnekelsekampanj tog form. Den har sedermera, som

vi kommer att se, haft betydelse för den ökade polariseringen kring frågan i Sverige.

Den amerikanska förnekelsemaskinen

År 1988 vittnade klimatforskaren James Hansen i USA:s senat. Han bekräftade att klimatförändringen pågick och att den globala temperaturen hade stigit så mycket att det inte kunde röra sig om naturlig variation. Samma år bildades FN:s klimatpanel IPCC, och 1992 undertecknades UNFCCC, FN:s ramkonvention som styr de internationella klimatförhandlingarna och FN:s årliga klimatmöten. Fossilindustrin och konservativa organisationer växlade då upp med en kampanj som syftade till att blockera all handling som skulle kunna leda till minskade utsläpp, bland annat genom att sprida tvivel om klimatforskningen. Kampanjen i sig var inte ny, redan på 1960- och 1970-talen hade oljebolag som Exxon och Total egen forskning som visade att klimatförändringarna kunde bli allvarliga, även om de förmedlade en annan bild utåt i sitt PR-material – men när klimatfrågan letade sig högre upp på den politiska dagordningen fick desinformationskampanjen förnyad kraft och finansiering.⁵

forts. från föregående sida »Erika Bjerström: »Attackerna mot mig är en attack mot oss alla«, i *Dagens Nyheter* den 19 december 2021.

4. Erik Jönsson, *Miljö- och klimatopinion i Sverige 2021*, SOM-rapport nr 2022:13.

5. Benjamin Franta, »Early Oil Industry Disinformation on Global Warming«, i *Environmental Politics* volym 30 nr 4 (2021), s. 663–668.; Christophe Bonneuil, forts. på nästa sida

Det har gått tre decennier sedan dess och utsläppen har fortsatt att öka. Faktum är att under dessa trettio år, under vilka världens ledare i stort sett har varit överens om att klimatförändringarna är allvarliga och åtgärder måste vidtas, har mer koldioxid släppts ut globalt än vad som var fallet under hela den postindustriella perioden mellan 1750 och 1992. En del av detta beror på den fossilpenningdränkta desinformationskampanj som har gjort klimatet till en partipolitisk stridsfråga i USA och som nu kommit att influera en liknande utveckling i Sverige.

Kampanjen i USA har ofta beskrivits som en förnekelsemaskin eller en kontraklimatrörelse (på engelska *climate change countermovement*) finansierad av fossilindustrin och konservativa stiftelser.⁶ I många fall skapades dessa stiftelser av oljemagnater, såsom Koch-bröderna, som äger USA:s största icke börsnoterade oljebolag, och Scaife-familjen, som har gjort sig sin förmögenhet bland annat genom oljebolaget Gulf Oil, numera Chevron. Dessa aktörer pumpade in pengar i tankesmedjor som George C. Marshall-institutet.

Vetenskapshistorikerna Naomi Oreskes och Eric Conway har i sin bok *Merchants of Doubt* visat hur det främst var en handfull fysiker vilka under kalla kriget hade haft framträdande roller kopplade till nationell säkerhet som senare lånade ut sina tjänster till oljeindustrin.⁷ Marshall-institutet grundades av tre sådana akademiska hökar och namngavs efter generalen som låg bakom den så kallade Marshallplanen, som handlade om att flyga in förnödenheter till Västberlin efter andra världskriget. Institutet skulle vara en opinionsbildare i teknik- och forskningsfrågor som ansågs vara av vikt för USA:s nationella säkerhet. Särskilt skulle tankesmedjan stödja det som kallades »stjärnornas krig«, som gick ut på att kunna skjuta ner fiendelands robotar från satelliter i rymden.

När Berlinmuren föll var det inte längre kommunisterna som ansågs vara det största hotet mot USA och den amerikanska kapitalismen, utan miljörörelsen och klimatfrågan. För de här debattörerna var USA:s demokrati liktydig med en minimal regering och en fri marknad, och alla statliga regleringar till skydd för hälsa eller miljö

forts. från föregående sida Pierre-Louis Choquet och Benjamin Franta, »Early Warnings and Emerging Accountability. Total's Responses to Global Warming, 1971–2021«, i *Global Environmental Change* volym 71 (2021).

6. Riley Dunlap och Aaron McCright, »Challenging Climate Change«, i Riley Dunlap och Robert Brulle (red.), *Climate Change and Society* (2015), s. 300–332; Robert Brulle, »Institutionalizing Delay. Foundation Funding and the Creation of U.S. Climate Change Counter-Movement Organizations«, i *Climatic Change* volym 122, nr 4 (2014), s. 681–694.

7. Naomi Oreskes och Eric Conway, *Merchants of Doubt. How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming* (2011).

uppfattades som ett hot mot friheten. År 1989 släppte därför Marshallinstitutet sin första klimatrapport, där det påstods att det var solen som låg bakom klimatförändringarna. Trots att rapportens slutsatser motbevisades redan året därpå, då IPCC utkom med sin första rapport, fortsatte spridningen av desinformation.

En annan del av kontrarörelsen består av frontgrupper och allianser. Syftet här är att skapa en organisation som inte bara representerar ett enskilt företag, utan kan uppfattas som en legitim aktör på den politiska arenan med hela industrins finansiering, stöd och resurser. Ett exempel på en sådan organisation är Global Climate Coalition, grundad 1989, vars medlemmar var företag och näringslivsorganisationer främst kopplade till fossil-, el-, järn- och stålindustrin. Bland medlemmarna fanns bland annat en intresseorganisation för världens bilföretag, där både SAAB och Volvo var medlemmar, liksom ett dotterbolag i ABB-koncernen som sysslade med att bygga utrustning för oljeutvinning till havs. Global Climate Coalition iscensatte genast en omfattande desinformationskampanj med budskapet att klimatforskningen var förknippad med alltför stor osäkerhet för att det skulle

vara motiverat att agera politiskt. De ägnade sig också åt omfattade lobbyarbete mot politiker, samtidigt som de angrep enskilda forskare inom IPCC och anklagade dem för maktmissbruk och korruption.⁸

Kontrarörelsens arbete bidrog till en polarisering av miljö- och klimatfrågorna i USA under 1990-talet. Under 1988 års valrörelse talade både den republikanska och den demokratiska presidentkandidaten om vikten av att komma till rätta med klimatförändringarna. Den blivande republikanska presidenten, George Bush den äldre, pratade om att »växthuseffekten« skulle motverkas av »Vita huset-effekten«. Men efter publiceringen av Marshallinstitutets rapport och Global Climate Coalitions lobbyarbete sade Bush i stället att den amerikanska livsstilen inte var förhandlingsbar, och därmed var klimatfrågan struken från dagordningen. Under de kommande decennierna blev klimatet en politisk stridsfråga i USA, och medan demokratiska väljare blev alltmer oroliga och övertygade om att människan låg bakom klimatförändringarna, tvivlade republikanska väljare. Särskilt personer inom gruppen äldre, konservativa män var lyhörda för förnekelsemaskinens budskap och hyste misstro mot forskningen.⁹ Detta spred

8. Robert J. Brulle, »Advocating Inaction. A Historical Analysis of the Global Climate Coalition«, i *Environmental Politics* den 11 april 2022, s. 1–22.

9. Aaron McCright och Riley Dunlap, »Cool Dudes. The Denial of Climate Change among Conservative White Males in the United States«, i *Global Environmental Change* volym 21, nr 4 (2011), s. 1163–1172.

sig också bland de politiska företrädarna, och det blev närmast obligatoriskt för republikanska presidentkandidater att misstro klimatvetenskapen, samtidigt som kontrarörelsen lyckades stoppa USA att ratificera Kyotoprotokollet.¹⁰

I USA kan vi se tre överlappande faktorer som bidrar till att förklara motståndet mot klimatvetenskap och klimatpolitik. Den första är intressedreven; en stor del av motståndet finansierades av fossilindustrin i syfte att skydda profiterna inom en industri som sysslade med att gräva upp och sälja fossila bränslen. Den andra faktorn är ideologisk; motståndet mot miljörelsen sågs som ett försvar för den fria marknaden och den amerikanska friheten. Det var dels ett motstånd mot överstatlighet, dels ett motstånd mot miljöregleringar och skatter. Själva tanken på att politikerna skulle påverka människors energianvändning likställdes med sovjetisk diktatur. Den tredje faktorn är identitetsmässig; de män som främst misstrodde vetenskapen var också de män som hade tjänat mest på industrialiseringen och förbränningen av fossila bränslen. Det var män som hade arbetat nära eller inom den klimatförstörande och miljöförorenande industrin, som hade haft sin självskrivna roll antingen

inom företags- eller industriledningar eller såsom arbetande familjefäder som satte mat på bordet åt sina familjer.¹¹

Vetenskapstvivlet i Sverige

Kampanjen mot klimatvetenskap och klimatpolitik i USA ökade i styrka när frågan blev politiskt aktuell, och det går att se ett liknande mönster i Sverige. Klimatförnekelsen var marginaliserad i den offentliga debatten fram till dess att frågan kom upp på den politiska dagordningen under åren mellan Al Gores film *En obekvämt sanning* 2006 och klimattoppmötet i Köpenhamn 2009. Al Gore och IPCC fick Nobels fredpris 2007, och det fanns ett tryck på världens ledare att agera och komma överens om ett nytt bindande globalt avtal när de träffades i Köpenhamn. Motreaktionen kom genom bildandet av nätverk såsom Klimatrealisterna (som då kallade sig Stockholmsinitiativet) och Klimatsans, som började föra ut argument som gick på tvärs med klimatvetenskapen. Klimatrealisterna bestod främst av äldre män med framgångsrika karriärer inom näringslivet, mediebranschen eller akademien bakom sig och med stort inflytande i offentligheten, vilket märktes däri att de genast bereddes plats i nationella medier för sina budskap. De

10. Aaron McCright och Riley Dunlap, »Defeating Kyoto. The Conservative Movement's Impact on U.S. Climate Change Policy«, i *Social Problems* volym 50, nr 3 (2003), s. 348–373.

11. Denna typ av maskulinitet, som på engelska har kallats *industrial/breadwinner masculinities*, handlar om att mannen är satt att dominera naturen och att hans familjeroll är att dra in en lön som resten av familjen kan leva på. Se Martin Hultman och Paul M. Pulé, *Ecological Masculinities. Theoretical Foundations and Practical Guidance* (2018).

fick också stöd från tankesmedjor såsom Captus och Timbro, som finansierades av Svenskt Näringsliv via Stiftelsen Fritt Näringsliv. Precis som Klimatrealisterna sådde tankesmedjorna tvivel om vetenskapen i syftet att stoppa politik som skulle ha inneburit regleringar av näringslivet.¹²

På vissa sätt liknade kampanjen den som hade bedrivits i USA, men i det här skedet vann den inget större gehör hos de etablerade partierna. År 2010 kom dock Sverigedemokraterna in i riksdagen, vilket till viss del ändrade spelplanen. Granskningar i *Expressen* visade hur medlemmar av Klimatrealisterna, tillsammans med den välkände debattören Lars Bern som länge har spridit misstro mot forskningen, influerade Sverigedemokraternas politik.¹³ Så till exempel framförde den dåvarande miljöpolitiska talespersonen Josef Fransson klimatförnekande argument i riksdagen 2013, då han talade om den så kallade uppvärmningspausen, det som på engelska kallas *the hiatus*. Teorin om en uppvärmningspaus har länge cirkulerat på Klimatrealisternas blogg samt på internationella bloggar och nyhetsmedier som sprider tvivel om vetenskapens rön. Argumentet kan ses som ett typexempel på hur man plockar russin ur kakan (på engelska *cherry picking*) genom att selektivt välja

ut vissa data som stödjer ens tes. I det här fallet handlade det om att 1998 var ett exceptionellt varmt år på grund av en stark El Niño, ett väderfenomen som med ojämna mellanrum driver upp temperaturerna. De som ville påstå att uppvärmningen avstannat tog 1998 som startår eftersom de efterföljande åren var kallare, trots att den långsiktiga tendensen entydigt visar på stigande temperaturer. Argumentet var möjligt att framföra i drygt ett decennium, sedan var uppvärmningen i kapp. Numera är 1998 inte ens på tio i topp-listan över de varmaste åren sedan mätningarna började. År 2016 hände sedan samma sak: en stark El Niño drev på den globala medeltemperaturen till nya rekordnivåer, och nu har argumentet kommit tillbaka på klimatförnekande bloggar, nämligen att den globala uppvärmningen har avstannat sedan 2016.

I riksdagsdebatten 2013 framförde Fransson argumentet för att kunna förmedla vad han kallade en »glädjande nyhet«:

Bara under de senaste dagarna och de senaste veckorna har det framkommit flera indikationer på att det apokalyptiska framtidsscenario som många målat upp i klimatdebatten troligtvis inte kommer att slå ut med den kraft som många gånger gjorts gällande. Det

12. Jonas Anshelm och Martin Hultman, »A Green Fatwā? Climate Change as a Threat to the Masculinity of Industrial Modernity«, i *NORMA* volym 9, nr 2 (2014): s. 84–96.

13. David Baas, »SD-politik styrs dolt av klimatförnekare«, i *Expressen* den 19 oktober 2016; Baas, »Näringslivets hemliga uppvaktning av SD«, i *Expressen* den 16 maj 2016.

är givetvis glada nyheter såvida man inte är en av alla dem som byggt upp en lukrativ karriär kring att varna mänskligheten för jordens undergång.¹⁴

Här använder sig Fransson av en populistisk anti-etablissemangsretorik enligt vilken klimatfrågan drivs av människor som vill tjäna pengar. I samma debatt menade han att Jordbruksverket hade tagits över av veganer, vilket återigen speglade en populistisk retorik enligt vilken myndigheten är en folkets fiende.¹⁵

Under de följande åren gav Sverigedemokraterna och dess företrädare flera gånger uttryck för liknande tankar i sin partitidning *Samtiden*, i interna dokument och i politiska uttalanden. Misstro mot klimatvetenskapen blandades med argument om att partiet visst tog klimatfrågan på allvar, men att Sverige som land var för litet för att kunna göra något. Liknande argument

framfördes av flera av Sverigedemokraternas systerpartier i Norden och Europa.¹⁶ Dansk Folkeparti, som suttit i folketinget betydligt längre än Sverigedemokraterna i riksdagen, anordnade en parallell konferens under klimattoppmötet i Köpenhamn, dit de bjöd in flera stora namn från förnekelsemaskinen i USA. I Norge skrev Fremskrittspartiet i sitt program 2017 att »jordens klimat skiftar över tid, och vi vet för lite om vad som påverkar dessa förändringar». I Finland bedrev Sannfinländarna en ökad antivindkraftskampanj där de hävdade att vindkraftverk gjorde att fladdermöss exploderade.¹⁸ I Storbritannien har Nigel Farage, tidigare partiledare för UKIP och Brexitpartiet, sagt att tron på den globala uppvärmningen kan vara »ett av historiens största, mest idiotiska misstag». I Tyskland profilerade sig AfD, Alternative für Deutschland, på att sprida argument

14. Josef Fransson, anförande i riksdagen den 29 januari 2013, Riksdagens protokoll 2012/13:59.

15. Ibid. Se vidare Martin Hultman, Anna Björk och Tanya Viinikka, »Far-Right and Climate Change Denial. Denouncing Environmental Challenges via Anti-Establishment Rhetoric, Marketing of Doubts, Industrial/Breadwinner Masculinities, Enactments and Ethno-Nationalism«, i Bernhard Forchtner (red.), *The Far Right and the Environment. Politics, Discourse and Communication* (2019), s. 122–136.

16. Daniel Lindvall, Kjell Vowles och Martin Hultman, *Upphettning. Demokratin i klimatkrisens tid* (2020), s. 124–130.

17. Fremskrittspartiets partiprogram 2017–2021 (2017); <https://www.frp.no/tema/miljo/klima>.

18. Niko Hatakka och Matti Välimäki, »The Allure of Exploding Bats. The Finns Party's Populist Environmental Communication and the Media«, i Forchtner (red.), *The Far Right and the Environment* (2019), s. 136–150.

19. Nigel Farage, anförande i Europaparlamentet den 13 september 2013.

som förnekade klimatkrisen. Bland annat arbetade de nära tankesmedjan EIKE (Europeiska institutet för klimat och energi), en av de tankesmedjor som flitigast sått tvivel i Europa och som också har fått finansiering från förnekelsemaskinen i USA.²⁰

De höger-radikala mediernas kulturkamp

Klimatförnekelse och motstånd mot klimatpolitik har alltså varit inslag i den auktoritära nationalismen under större delen av 2000-talet, men ofta har de inte varit särskilt framträdande. Huvudfrågan för partierna och de bredare höger-radikala rörelserna har i stället varit invandringen, medan klimatet för det mesta har förbigåtts med tystnad. Men som vi såg i fråga om förnekelse-rörelsen, får motståndet mot klimatpolitik förnyad kraft varje gång klimatfrågan växer i betydelse. Så var fallet både i Sverige och utanför Sveriges gränser efter det att Greta Thunberg satte sig framför riksdagen med sitt skolstrejksplakat hösten 2018.

Sedan Sverigedemokraterna kom in i riksdagen 2010 har partiet gått framåt

i varje val, och i 2022 års val blev partiet landets näst största. Under dessa tolv år har även det mediala landskapet till viss del förändrats. Det har vuxit fram en flora av höger-radikala alternativ-medier på nätet som stödjer Sverigedemokraterna eller partier ännu längre ut till höger.²¹ Det finns också många person- och organisationskopplingar mellan de olika medierna och partierna. Ett exempel är *Samnytt* (*Sambällsnytt*), som tidigare gick under namnen *Politiskt Inkorrekt* och *Avpixlat*; nättidningen ägs av Föreningen för Sverigevänliga intressen som grundades av Sverigedemokraterna. En av *Samnytt*s profilerade krönikörer är sd-politikern och tidigare riksdagsledamoten Kent Ekeröth, som också hade del i att starta den populistiska sajten *Nybeter Idag*. Ett annat exempel är den digitala videokanalen Swebbtv, som i början frontades av Jan Sjunnesson och Mikael Wilgert. Sjunnesson hade ett förflutet som chefredaktör på Sverigedemokraternas tidning *Samtiden* och Wilgert var lokal kontaktperson för partiet i Spånga i Stockholm. Sedan dess är det främst Wilgert som har Swebbtv, en kanal som också haft flera programledare,

20. Jose A Moreno och Marta Narberhaus, »A Stronghold of Climate Change Denialism in Germany. Case Study of the Output and Press Representation of the Think Tank EIKE«, i *International Journal of Communication* volym 16 (2022), s. 22.

21. Benämningen alternativ, som traditionellt främst har använts om medier med gröna eller röda politiska förtecken, används här i enlighet med den internationella forskningen på området. Medierna i fråga likställs inte värderingsmässigt, demokratiskt eller ideologiskt, utan förenas bara av att de anser sig korrigera vad de uppfattar som de traditionella mediernas snedvridna nyheter.

bland dem Lennart Matikainen, som är eller har varit politiskt aktiva inom extremhögerpartiet Alternativ för Sverige.²²

Flera av dessa medier har nått omkring 10 procent av den internetanvändande befolkningen, enligt de årliga mätningar som görs av Reutersinstitutet vid Oxfords universitet, även om deras räckvidd har minskat något under de senaste två åren.²³ Det uttalade syftet är att påverka opinionen. Medierna ses som ett verktyg i ett pågående kulturkrig. Strax efter riksdagsvalet 2018 skrev exempelvis den förra sverigedemokratiska politikern Erik Almqvist i *Samnytt*:

Den mer långsiktiga uppgiften att förändra svenskarnas världsbild, värderingar, problemformuleringar och självbild faller mer naturligt på oss som idag inte är partipolitiskt engagerade. Vi som skriver krönikor och nyhetsartiklar, gör youtube-dokumentärer, poddar och musik, arrangerar partipolitiskt obundna kampanjer och demonstrationer – det är i första hand vi som måste hitta vägar att stärka vårt inflytande över den allmänna debatten

och kulturen. På nätet såväl som i folks fysiska vardag. Drygt fyra procent av väljarna röstar inte på MP pga att MP har övertygat dem om klimatkatastrofer, utan pga att media har gjort det.²⁴

Påståendet att det var medierna som hade övertygat väljarna om risken för en klimatkatastrof kan ses som symbolisk för hur klimatfrågan skulle växa i betydelse på flera av dessa sajter under de kommande ett och ett halvt åren. Tidigare hade de knappast alls rapporterat om klimatet, men under en period blev detta en av deras profilfrågor. Under 2019 handlade fyra av de tio mest lästa artiklarna på *Samnytt* om Greta Thunberg, vilket bidrog till en diskurs där klimataktivisterna hånades och där det togs för givet att klimatkrisen var en bluff.

De högerradikala medierna kan analyseras som ett eget medialt ekosystem, som kännetecknas av det som forskarna Yochai Benkler, Robert Faris och Hal Roberts har beskrivit som en propagandaspiral. I sin bok *Network Propaganda*, som analyserar det asymmetriska mediesystemet i USA, ser de hur medierna agerar enligt två olika modeller.²⁵

22. »Medierna granskar: vilka ligger bakom Samhällsnytt?«, i *Sveriges Radio* den 17 april 2020; »Unik inblick: Nyheter Idags ekonomi«, i *Sveriges Radio* den 24 april 2020; »Swebbtrv:s grundare om egna kanalen: »Liknar en Ding Ding Värld««, i *Sveriges Radio* den 8 maj 2020.

23. Nic Newman m.fl., *Reuters Institute Digital News Report 2022* (2021).

24. Erik Almqvist, »Låt lärdomar av detta val bli vår styrka i nästa«, i *Samhällsnytt* den 13 september 2018.

25. Yochai Benkler, Robert Faris och Hal Roberts, *Network Propaganda. Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics* (2018).

I den politiska mitten i USA finns det medier som agerar enligt vad som kallas verklighetsspiralen, där deras trovärdighet bygger på att det de rapporterar är sant. Deras läsare, tittare och lyssnare tar del av mediernas nyheter inte därför att de alltid blir strukna medhårs och får höra nyheter som bekräftar deras världsbild, utan just därför att de litar på att nyheterna är sanna. Därför kommer också medierna att övervaka varandra. För även om alla redaktioner försöker komma med nästa stora avslöjande, kommer de att bli avslöjade om de ljuger ihop en artikel eller ett nyhetsinslag. Trovärdigheten innebär också att politiker generellt sätt inte vill ljuga för medierna, för de vet att det är stor risk för avslöjande om de gör det.

Men det finns också medier som agerar enligt den andra modellen, det som kallas propagandaspiralen. Detta är medier som stödjer Donald Trump och där Fox News är en central aktör. Här är det inte sanningshalten som är central, utan det viktiga är att innehållet följer en ideologisk linje. De nyhetskonsumenter som följer medierna vill få sin identitet och sin ideologi bekräftade, och politikerna som uttalar sig i medierna behöver därför inte vara så noga med huruvida det de säger är sant eller inte så länge de talar till den tänkta målgruppen. Den granskning som medierna genomför gäller därför inte heller sanningshalten i olika påståenden, utan deras ideologiska tendens. Politiker och medier som står på fel

sida ideologiskt blir måltavlor i rapporteringen.

I Sverige agerar de traditionella medierna enligt verklighetsspiralen, medan de högerradikala, digitala aktörerna ingår i en propagandaspiral (den populistiska sajten *Nyheter Idag*, som sedan länge har skrivit under på de pressetiska reglerna, är dock ett undantag). Under hösten 2018 och under 2019, då klimatet blev en profilfråga inom det högerradikala mediala ekosystemet, var Swebbtv en central nod som länkade samman ekosystemet med etablerade klimatförnekande nätverk.

Swebbtv:s politiska och vetenskapliga kommentator är ovannämnde Lars Bern, som länge har spridit misstro mot vetenskapen. Flera profilerade skribenter på Klimatrealisternas blogg bjuds ofta in som gäster. Ett exempel är Elsa Widding, som efter valet i höstas blev riksdagsledamot för Sverigedemokraterna och som också är ledamot av de norska Klimatrealisternas vetenskapliga råd – en organisation som påstår att det är solen som styr klimatet och som uttryckligen säger sig vara oenig med FN:s klimatpanel. I Swebbtv-programmen hävdas det återkommande att IPCC är ett politiskt och inte ett vetenskapligt organ, att det inte finns någon koppling mellan koldioxid och temperatur och att ökad koldioxidhalt huvudsakligen är något positivt. I programmen visas också många grafer med russinlockade data som påstås motbevisa före-

ställningen om en farlig antropogen uppvärmning.²⁶

SwebbTV:s misstro mot vetenskapen har tagits upp av andra högerradikala sajter, såsom *Sambällsnytt* och *Fria Tider*. Utan att diskutera själva vetenskapen särskilt mycket, har dessa kunnat referera till SwebbTV för att hjälpa fram en diskurs där klimatet är en icke-fråga, där det tas för givet att klimatfrågan inte är värd att tas på allvar; därför sätter man ironiska citations-tecken kring ord som »klimat« och »koldioxidutsläpp«. Tecknen ändrar ordens betydelse genom att signalera att de ska uppfattas som nonsensord i den politiska debatten – då det inte finns någon klimatkris är det poänglöst att prata om koldioxidutsläpp. Greta Thunberg betecknas ofta som en »så kallad klimataktivist«, eftersom det är omöjligt att vara klimataktivist om det inte finns någon pågående och farlig uppvärmning. Detta slags bruk av ironiska citationstecken är inte exklusivt för den nationalistiska högern, men den sidan av politiken har en lång historia av att använda dem. Den tyske filologen Victor Klemperer påpekade i sin bok *LTI: Tredje rikets språk* att de var flitigt förekommande i det nationalsocialistiska Tyskland: »När

Chamberlain, Churchill och Roosevelt omnämns som »statsmän« sker det alltid inom ironiska anföringstecken.«²⁷ På motsvarande sätt har *Fria Tider* omnämnt förra klimatministern Isabella Lövin som »klimatminister« Isabella Lövin.²⁸

Kvinnliga känslor

gentemot manlig rationalitet

I högerradikala medier framställs Greta Thunberg ofta som emotionell och hysterisk. *Samnytt* skrev 2019 om hur hon har rapporterats till socialtjänsten av människor som menar att hon inte mår bra och att hon måste vara utsatt för någon form av psykisk misshandel, och *Fria Tider* skrev om hur sociala medieanvändare säger sig bli rädda för hennes beteende. En bild från talet i FN i september 2019, där hon ser arg ut, har också använts flitigt för att illustrera artiklar som inte har något med själva talet att göra. I stället ska den förmedla bilden av henne som hysterisk, vilket är en välbekant trop som länge har använts mot kvinnor som vågar tala om miljöfrågor. Rachel Carson, som 1962 skrev klassikern *Tyst vår*, i vilken skildrades hur bekämpningsmedel användes urskillningslöst i USA, möttes

26. Kjell Vowles, »Talking Heads and Contrarian Graphs. Televising the Swedish Far Right's Opposition to Climate Change«, i Bernhard Forchtner (red.), *Imaging Far-Right Environments* (under utgivning).

27. Victor Klemperer, *LTI: Tredje rikets språk. En filologs anteckningsbok* (2020 [1947]), s. 108.

28. »Lövens plan: införa så radikal klimatpolitik att »resten av världen blir avundsjuk på Sverige«, i *Fria Tider* den 13 april 2019.

av liknande tillmälen.²⁹ Hon beskylldes för att vara en hysterisk och irrationell kvinna som inte förstod hur den manliga rationaliteten och ingenjörskonsten, som hade skapat bekämpningsmedlen, kunde kontrollera naturen och skapa en bättre värld för människan.³⁰ Ett annat exempel är socialdemokraten Birgitta Dahl, som mötte mycket motstånd under sin tid som energi- och miljöminister i Ingvar Carlssons regering i slutet av 1980-talet och bland annat kallades för »ilsken höna«.³¹

Idén om den manliga rationaliteten är viktig därför att den ansluter sig till radikalhögerns föreställning om nationen. Den radikala högern målar upp en bild av en nation i förfall, och det är dess uppgift att rädda den. Språkvetaren Ruth Wodak har talat om en »anakronistisk längtan efter ett etniskt homogent patriarkalt samhälle«, men det är också en längtan efter ett industriellt välfärdssamhälle, där både samhället och naturen domineras av patriarkatet.³² Den radikala högern ser sig som sanningssägare, som vågar tala

om det som hotar att förstöra nationen, nämligen den invandring som gjort att landet inte är etniskt homogent och den feminism som har raserat den patriarkala strukturen. Utöver detta kommer nu klimatforskarna och klimataktivisterna och säger att vi måste förändra vårt sätt att leva, vilket utmanar den industriella aspekten. Detta är en tankefigur enligt vilken nationen och den industriella välfärden har byggts upp av vita män men nu monteras ner av feminin klimathysteri. Argumentationen kan exemplifieras av en krönika i *Sammytt*, där Rolf Malm skriver: »Ingen politisk ledare vågar tala klarspråk om den katastrofalt misslyckade integrationen av utlandsfödda och den fatala koldioxidskräcken. De två elefanterna i rummet som mer än något annat ligger bakom Sveriges förfall.«³³ Ett annat exempel på liknande tankegångar, fast mer nedtonade, finns i *Nyheter Idag*, där Chang Frick skriver:

Istället för att lyssna på naturliga auktoriteter, inte sällan så kallade »vita medelålders cis-män«, har naiva be-

29. Rachel Carson, *Tyst vår* (2021 [1962]).

30. Michael B. Smith, »Silence, Miss Carson! Science, Gender, and the Reception of Silent Spring«, i *Feminist Studies* volym 27, nr 3 (2001), s. 733.

31. Martin Hultman, Ann-Sofie Kall och Jonas Anshelm, *Att ställa frågan – att våga omställning. Birgitta Hambræus och Birgitta Dahl i den svenska energi- och miljöpolitiken 1971–1991* (2021); Kjell Vowles och Martin Hultman, »Dead White Men vs. Greta Thunberg. Nationalism, Misogyny, and Climate Change Denial in Swedish Far-Right Digital Media«, i *Australian Feminist Studies* volym 36 nr 110 (2022), s. 1–18.

32. Ruth Wodak, »The Trajectory of Far-Right Populism. A Discourse-Analytical Perspective«, i Forchtner (red.), *The Far Right and the Environment* (2019), s. 27.

33. Rolf Malm, »Rensa ut och börja om!«, i *Sambällsnytt* den 20 februari 2019.

slutsfattare allt mer kommit att lyssna på en yngre generation. En del så unga som Greta Thunberg. Samtidigt möts vi av rubriker om att BB läggs ner på flera håll och elbrist hotar både Stockholm och nyetablering av företag. Allt detta hänger ihop.³⁴

Ett försvar för koldioxidintensiva, västerländska livsstilar

Den radikala högern anför både klimatförnekande och klimatfördröjande argument när de motsätter sig en aktiv klimatpolitik. Utöver att hävda att koldioxiden inte har någon större betydelse för klimatet, argumenterar de också ofta för att Sverige är för litet för att kunna göra något och att allt fokus borde ligga på Kina och Indien. Detta argument är vilseledande: dels därför att det alltid går att säga att något land, någon sektor eller någon stad är för liten för att kunna spela en roll globalt, dels därför att det bortser från Sveriges höga per capita-utsläpp och de höga historiska utsläppen i Sverige, ett rikt land som

tidigt industrialiserades. Det senare är också ett viktigt skäl till att argumentet används. Den historiska och nuvarande användningen av fossila bränslen har byggt upp Sveriges välfärd och gett svenskarna globala miljöprivilegier, såsom flygande och masskonsumtion. Ett land som Sverige kan, i alla fall till viss del, anpassa sig till klimatkrisen, medan jordens fattigaste och mest marginaliserade, som har minst del i problemet, kommer att drabbas hårdast. Motstånd mot att minska utsläppen kan därför också ses som en kamp för att behålla de egna privilegierna.

Ett annat sätt att försvara privilegierna och livsstilen är att måla upp bilden av att klimatpolitik är något som trycks på folket uppfifrån. Den höger-radikala diskursen är ofta populistisk i den bemärkelsen att folket, med de auktoritära nationalistpartierna som dess främsta företrädare, förmodas stå emot eliten, som har förrätt nationen.³⁵ Antietablissemangsretoriken används av den radikala högern för att försvara vad som uppfattas som en nation i förfall, och därmed också för att försvara

34. Chang Frick, »Tänk om tjejerna med näsring inte kan ladda mobilen?«, i *Nyheter idag* den 5 juni 2019.

35. I sin mest extrema form tar sig populismen uttryck i antisemitiska konspirationsteorier om att organisationer såsom FN, World Economic Forum och EU ingår i en global sammanvärvning, som även omfattar familjer som Rockefeller och Rothschild. Ett tydligt exempel är hur finansmannen George Soros påstås vara en av förgrundsgestalterna för globalisterna och anklagas för att ha iscensatt flyktingvågen 2015 i syfte att underminera Europas nationalstater. I klimatdebatten på högerradikala medier har också Thunberg anklagats för att vara manipulerad av Soros. Bland annat har det spridits ett manipulerat foto där Thunbergs ansikte ersatts med Soros.

de patriarkala och industriella värderingar och identiteter som bidrog till att skapa denna nation. Dessa värden hotas av att vårt industrisamhälle fyller atmosfären med koldioxid och destabiliserar livsvillkoren på planeten. Därför är det lättare att argumentera för att hela frågan är en konspiration bland den korrumpade eliten snarare än en fråga som behöver tas på allvar.

I en koldioxidojämlik värld blir nationalism ett sätt att försvara privilegier, både nationellt och globalt, och till ett sådant försvar är det inte bara den radikala högern som medverkar.³⁶ Strukturella hierarkier i fråga om kön, klass och etnicitet försvinner när människor framför allt delas upp i nationella gemenskaper. När utsläppen beräknas på nationell nivå och delas in per capita döljs stora ojämlikheter och orättvisor inom länder. I alla länder är det de rikaste som släpper ut mest, och dessa kommer undan när utsläppen beräknas som ett genomsnitt per person. Som

nationalismforskaren Daniele Conversi noterar »har det varit relativt lätt att mobilisera nationalism för att dölja den härskande klassens oförmåga att på ett genomgripande sätt ta itu med klimat-hotet«.³⁷

Ett exempel på hur nationalismen används för att försvara globala privilegier finns i sociologen Kari Marie Norgaards bok *Living in Denial*, där hon visar hur norrmän hänvisar till nationens fattiga förflutna för att rättfärdiga landets nuvarande fossila rikedom. Genom att föreställa sig att de är en del av ett historiskt kontinuerligt norskt samhälle kan norrmännen dölja sina nuvarande miljöprivilegier. Enligt Norgaard ingår i dessa »privilegiet att vara en producent av olja och naturgas, vars nyttor samlas hemmavid och vars risker exporteras till det gemensamma luftrummet«.³⁸ Denna argumentation är också tillämplig på Sverige, där ekomodernismen, enligt vilken tekniska innovationer ska lösa alla miljöpro-

36. Historikern Benedict Anderson skriver i sin bok *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning* (1993 [1983]) om hur nationalismen fanns i både en populistisk och en officiell variant när den kom till Europa på 1800-talet. Den populistiska varianten byggdes upp kring territorier som hade fått ett gemensamt språk vilket kunde förena människor i en nationell gemenskap. Denna gemenskap blev sedan ett argument mot dynastivalde genom synpunkten att alla nationens invånare var lika mycket värda. Den officiella nationalismen utgjorde en motreaktion, där dynastierna sökte bevara sina privilegier genom att argumentera för att de var en del av nationen. Båda dessa varianter går att spåra i dagens nationalistiska motstånd mot klimatpolitik.

37. Daniele Conversi, »The Ultimate Challenge. Nationalism and Climate Change«, i *Nationalities Papers volym* 48, nr 4 (2020), s. 631.

38. Kari Marie Norgaard, *Living in Denial. Climate Change, Emotions, and Everyday Life* (2011), s. 219.

blem, har varit den rådande doktrinen sedan 1990-talet. Detta har skapat en bild av Sverige som ett föregångsland på miljöområdet, en självbild som finns kvar än i dag trots att landet har höga koldioxidutsläpp och behöver minska dem med cirka 20 procent årligen för

att nå Parisavtalet.³⁹ Men självbilden kommer ofta till pass när man vill påstå att Sverige har gjort sin del. Precis som andra klimatförnekande och klimatfördröjande argument formar sig detta till ett nationalistiskt försvar för *status quo*.

39. Kevin Anderson, John F. Broderick och Isak Stoddard, »A Factor of Two. How the Mitigation Plans of ›Climate Progressive‹ Nations Fall Far Short of Paris-Compliant Pathways«, i *Climate Policy* den 28 maj 2020, s. 1–15.